

Voinko syödä lihaa?

Tarina Eerosta, joka oli tutkimusmatkailija
Eero oli tutkimusmatkailija. Hänen suurin nautintonsa oli purjehtia maailman merillä etsimässä uusia maita.

Yhdellä matkoistaan pohjoiseen, aivan napajäätikön tietämille, Eero löysi pienen jyrkkärantaista saaren, joka oli metsän peitossa. Hän päätti jättää miehistönsä laivalle ja soutaa veneellä saareen, aivan yksin.

Eero otti mukaansa eväät: limsaa ja voileipiä. Yön hän nukkui rannalla riippumatossa, jonka oli ripustanut kahden korkean männyn väliin.

Seuraavana päivänä Eero lähti kävelylle metsään. Paarustettuaan noin tunnin hän alkoi nähdä merkkejä ihmisasutuksesta. Metsäaukioilla näkyi jälkiä leirinuotioista. Eero innostui. Hän saattoi olla löytämäisillään aivan uuden heimon.

Monen tunnin kuluttua Eero lopulta saapui suurelle metsäaukiolle. Aukion keskellä seisoivat kolme oudosti pukeutunutta ihmistä.

Muukalaisilla oli violetit paidat ja omituiset punaiset hatut, jotka olivat muodoltaan kuin kärjellään seisovat kolmiot. Muukalaiset seisovivat hiljaa ja katselivat Eeroa päästä varpaisiin. Näytti siltä kuin he olisivat odottaneet häntä.

Eero nosti kätensä ystävyysmerkeksi. Sen nähdessään muukalaiset ryhtyivät puhumaan keskenään. Suureksi hämmästykseen Eero tajusi ymmärtävänsä heidän puhettaan, koska he puhuivat kieltä, joka sangen paljon muistutti eräällä naapurisaarella puhuttua kieltä, jota Eero osasi.

Kauhukseen Eero alkoi ymmärtää mitä muukalaiset suunnittelivat. He puhuivat tähän tapaan:

»Hän näyttää oikein hyvältä ja suurelta, joten hänestä luulisi riittävän kaikille, vai mitä?»

»Totta. Mukavan lihaksikas. Hän on taatusti herkullinen.»

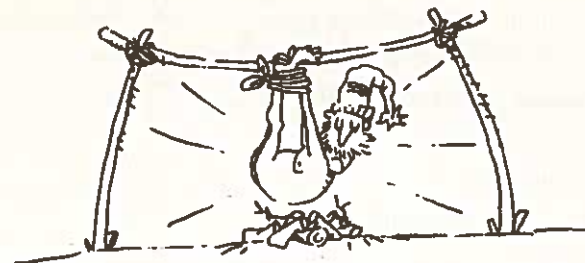
»Aivot on sitten varattu minulle. Saan yleensä aina aivot. Ne vasta herkulliset ovat.»

»Sovitaan että sinä saat aivot. Ruvetaan hommiin sitten.»

Muukalaiset olivat *kannibaaleja*: ihmisiä jotka syövät muita ihmisiä. He alkoivat kävellä Eeroa kohti. Nyt vasta Eero huomasi, että heillä oli käsissään nuijia, puukkoja ja köysiä.

Eero yritti juosta karkuun, mutta muukalaiset olivat nopeampia.

Kun hän palasi taas tajuihinsa, hän oli alasti ja hänet oli sidottu kuin paistovalmis broileri. Muukalaiset olivat ripustaneet hänet pitkän kepin varaan. Kepin alla oli polttopuita ja sytykkeitä.

Näytti siltä, että muukalaiset olivat aikeissa paistaa Eeron.

Eero käänteli päätään nähdäkseen paremmin ympärilleen. Hän huomasi olevansa suuressa huoneessa. Hänen ympärillään oli iso joukko muukalaisten tapaan puettuja ihmisiä. He vastasivat hänen katseeseensa hiljaisuuden vallitessa. Jotkut lipoiivat huuliaan.

Joukosta erkani nainen. Hänellä oli kädessään iso puukko.

»Odota!» Eero huudahti.

Väki veti henkeä hämmästyksestä. He eivät olleet odottaneet, että Eero puhuisi heidän kieltään.

»Voi älkää syökö minua», Eero pyysi.

»Miksemme söisi?» kysyi nainen, jolla oli puukko.

»Koska se on *väärin*. Etkö ymmärrä?» sanoi Eero.

»En ymmärrä. Miten niin se on *väärin*?»

»Eihän teidän *tarvitse* syödä minua. Näytätte kaikki oikein hyvin ravituilta. Syökää jotain muuta. Kasveja tai viljaa tai vaikka lintuja.»

Nainen oli ymmällään. »Mutta kun me tahdomme syödä ihmisiä. Ihmiset ovat maukkaita! Miksemme söisi heitä?»

»No miksette sitten syö toisianne?»

»Kukaan *meistä* ei tahdo kuolla. On siis parempi syödä *sinut*.»

»En minäkään tahdo kuolla! Olen elävä olento! Nautin elämästäni! Etkö ymmärrä? On täysin väärin lopettaa minun elämäni vain

jotta te saisitte nauttia minun syömisestäni.»

Jotkut muukalaisista nyökyttelivät.

»Tuossa on kyllä järkeä», yksi heistä sanoi.

Eero ehti jo luulla saaneensa muukalaiset vakuuttuneeksi siitä, ettei häntä kannata syödä. Mutta sitten puukolla varustautunut nainen kyykistyi. Hän työnsi kätensä Eeron reppuun ja veti esiin limsapullon ja ruskean paperipussin. Paperipussista putosi puoliksi syöty voileipä.

»Mikäs tämä on?»

»Hm. Se on minun evääni.»

»Mikä se on?»

»Voileipä. Kinkkuvoileipä.»

»Onko kinkku eläintä?»

»Hm. Juu. Onhan se.»

»Se oli elävä olento. Se nautti elämästä. Se ei halunnut kuolla. Ja kuitenkin se tapettiin, jotta sinä voisit nauttia sen lihan syömisestä.»

Eero tajusi mihin nainen oli pyrkimässä.

»Niin mutta se oli vain *eläin*. Kyllä eläimiä voi syödä. Ihmisiä ei. Ihmiset ovat erilaisia.»

»Ovathan ihmisetkin eläimiä. Miksi olisi väärin syödä ihmiseläimiä, jos kerran muita eläimiä voi syödä?»

Eero ei tiennyt miten vastata kannibaalinaisen kysymykseen.

»Se vain on niin. Ettekö käsitä?»

Mutta muukalaiset eivät käsittäneet. »Selitäpä meille.»

Eeron piti siis löytää *syy* siihen, miksi sian tai lehmän tappaminen ja syöminen on aivan hyväksyttävää, mutta ihmiseläimen tappaminen ja syöminen ei ole.

Kuinkas kävikään. Eero ei keksinyt yhtään hyvää syytä. Niinpä muukalaiset tappoivat ja paistoivat hänet. Sitten he söivät hänet. Syötyään Eeron he tutkivat hänen tavaransa. He löysivät suklaapäällysteisiä minttukaramelleja. Sitten he istuskelivat minttukaramelleja syöden ja jutustellen.

Peruskysymys

Kysymys, jonka kannibaalit esittivät Eerolle, oli seuraava: *miksi on väärin syödä ihmiseläimiä, jos kerran muita eläimiä voi syödä?*

On tietysti monia, jotka ovat samaa mieltä Eeron kanssa siitä, että vaikka ihmisten tappaminen ja syöminen on täysin väärin, muiden eläinten tappamisessa ja syömisessä ei ole mitään pahaa.

On kuitenkin monia sellaisiakin ihmisiä, jotka ajattelevat, että jos kerran on väärin tappaa ja syödä ihmisiä, myös muiden eläinten tappaminen ja syöminen on silloin väärin. He sanoisivat, että on *aina* väärin tappaa eläin vain jotta me voisimme nauttia sen syömisestä, riippumatta siitä mikä eläin on kyseessä.

Minä syön lihaa. Mutta pitäisikö minun? Teenkö siinä moraalisesti väärin? Jos minun mielestäni on väärin tappaa ja syödä ihmisiä (ja minun mielestäni se *on* väärin), mutta muiden kuin ihmisten tappaminen ja syöminen ei ole väärin, minun pitäisi varmaan esittää jokin ero ihmisten ja muiden kuin ihmisten välillä, joka oikeuttaisi minut kohtelemaan niitä niin eri tavalla.

Mutta *mikä se ero on?* Siinä tämän luvun peruskysymykseni. Kysymys, johon Eero ei osannut vastata.

Kasvissyöjät

Kuten sanottu, maailmassa on paljon sellaisia ihmisiä, joiden mielestä on väärin tappaa *mikä tahansa* eläin vain jotta voisimme syödä

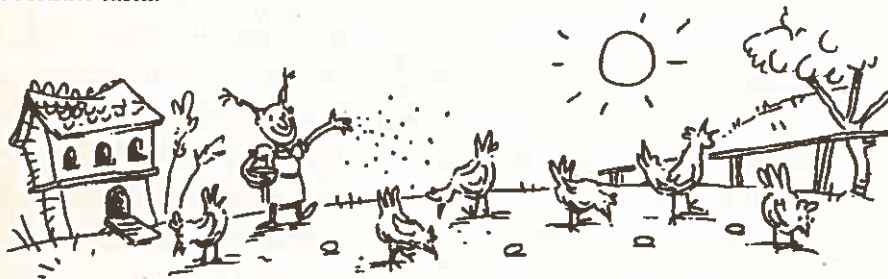
sen. Monet näistä ihmisistä ovat *kasvissyöjiä* eli *vegetaristeja*. He syövät vain kasviksia, hedelmiä, papuja, pähkinöitä, viljaa ja niin edelleen, sekä mahdollisesti myös joitain eläinkunnan tuotteita kuten maitoa, juustoa ja kananmunia.

Jotkut menevät vielä pitemmälle: he eivät syö tai käytä mitään eläinkunnan tuotteita. Eivät edes nahkakenkiä. Heitä kutsutaan *vegaaneiksi*.

Muita syitä olla kasvissyöjä

Kaikki kasvissyöjät eivät ole syömättä lihaa vain siksi, että heidän mielestään eläinten tappaminen ihmisten ruuaksi olisi väärin. On myös muita syitä ryhtyä kasvissyöjäksi.

Tässä yksi syy. Monet ajattelevat, että kanatarha näyttää jokseenkin tältä:

Mutta tosiasiallisesti suurin osa kanoista, joita syömme, kasvavat lähinnä tämannäköisissä oloissa:

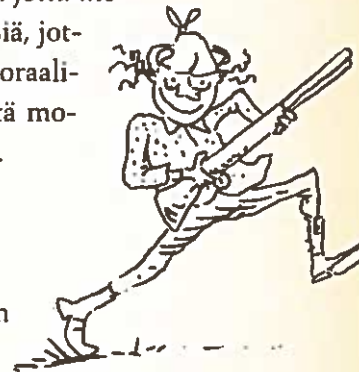
Tällaisia kanatarhoja kutsutaan *suurkanaloiksi* tai *häkki-kanaloiksi*, koska niissä kanoja tuotetaan massatuotantona pitkälti samaan tapaan kuin autotehtaassa tuotetaan autoja.

Suurkanalassa kasvavat kanat eivät yleensä näe taivasta. Ne eivät näe puitakaan. Ne näkevät vain tuhansia muita kanoja.

Monien kasvissyöjien mielestä suurkanalat ovat melko julma ja ikävä tapa kohdella muita eläviä olentoja. Heidän mielestään myös muiden eläinten massatuotanto ihmisten ruuaksi on usein melko ikävää.

Tämä on siis toinen syy, jolla monet kasvissyöjät perustelevat siitä, etteivät syö lihaa. He sanovat, että on väärin teurastaa eläimiä niiden lihan tähden ja tuplasti väärin kasvattaa eläimiä niin julmasti ja raakalaismaisesti kuin me teemme. Meidän ei pitäisi tehdä niin.

Tässä luvussa keskityn kuitenkin vain tähän syyhyn olla syömättä lihaa: *on moraalisesti väärin tappaa eläin vain jotta me voisimme nauttia sen syömisestä*. Kutsun ihmisiä, jotka ainakin tästä syystä jättävät lihansyönnin, *moraaliksi kasvissyöjiksi*. Tarkennetaanpa hiukan, mitä *moraaliset kasvissyöjät* vastustavat ja eivät vastusta.

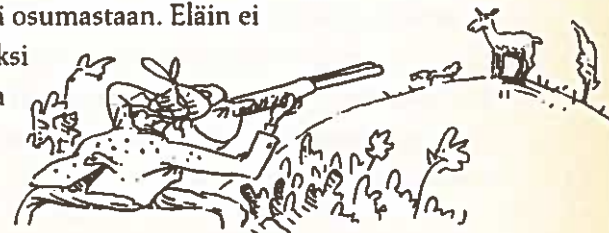

Tapaus Outi, metsästäjä

Suurin osa lihasta, jonka syömme, on peräisin maataloilta ja tehtaista. Mutta muutamia poikkeuksiakin on.

Tässä on Outi, hurja ja ovela metsästäjä, joka asuu erämaan keskellä.

Outi syö vain sellaisten eläinten lihaa, jotka hän on itse ampunut ja tappanut. Hän metsästää vain vapaana eläviä hirviä. Niitä on paljon erämaassa, jossa Outi asuu. Outi pitää aina huolen siitä, että hirvi kuolee hänen ensimmäisestä osumastaan. Eläin ei ehdi kärsiä ollenkaan. Lisäksi Outi ampuu vain aikuisia hirviä, jotka ovat jo viettäneet melko pitkän ja hyvän elämän.

Tekeekö Outi väärin?

On totta, että Outin syömiä hirviä ei tuoteta julmasti ja kärsimystä aiheuttaen, kuten suurkanaloissa väitetään kanoja tuotettavan. Outilla ei siis olisi moraalista syytä olla tappamatta ja syömättä hirviä.

Moraalinen kasvissyöjä kuitenkin sanoisi, että Outi tekee *silti* moraalisesti väärin. Moraalisten kasvissyöjien mukaan on aina väärin päättää tietoisien elollisten olennon elämä – olennon, joka pystyy nauttimaan elämästä – vain jotta joku voisi nauttia sen lihan mausta.

Tapaus Harrin hirvikolari

Entä sitten tämä tapaus? Harri on varovainen autoilija. Kerran hän kuitenkin ajoi kolarin. Hän törmäsi autollaan hirveen ajaessaan kohtiin yöllä. Mitään ei ollut tehtävissä. Hirvi vain juoksi suoraan hänen eteensä.

Voisiko Harri syödä hirven? Sehän kuoli tapaturmaisesti.

Sellaiset kasvissyöjät, jotka ovat kasvissyöjiä vain siksi että heidän mielestään on väärin teurastaa eläin vain jotta voisimme nauttia sen syömisestä, eivät pitäisi vääränä sitä, että Harri söisi hirven. Heidän mielestään olisi sääli, että hirvi kuoli. Mutta he eivät sanoisi, että Harri teki moraalisesti väärin. Harrihan ei *tahallisesti* tappanut hirveä, jotta se voitaisiin syödä. Hirvi kuoli tapaturmaisesti. (Lain mukaan hirveä tosin ei saisi syödä, vaikka olisikin vahingossa ajanut sen yli.)

On siis syytä muistaa, että moraalisten kasvissyöjien mukaan ei *aina* ole moraalisesti väärin syödä lihaa.

Lento-onnettomuuskannibaalit

On yksi eläin, jonka tappaminen lihan vuoksi on varmasti meidän kaikkien mielestä väärin: ihmiseläin. Tuskin kukaan pitäisi moraalisesti hyväksyttävänä tappaa ihmisiä ruuaksi (paitsi tietysti ne kannibaalit, jotka söivät Eeron).

Luulen kuitenkin, että tosiasiassa useimmat meistä pitäisivät hy-

väksyttävänä syödä ihmislihaa, jos kyseinen ihminen olisi kuollut tapaturmaisesti ja vaihtoehtoina olisi joko syödä ihmislihaa tai nääntyä nälkään. Joskus sellaistaikin tapahtuu.

Muutama vuosi sitten lentokone putosi korkealle Andien vuoristoon.

Eloonjääneet jäivät oman onnensa nojaan vuorenrinteelle lumen ja jään keskelle. He olivat matkojen päässä ihmisasutuksesta. Kukaan ei tullut pelastamaan heitä. Heidän vähät ruokavarastonsa loppuivat pian. He alkoivat nähdä nälkää.

Jos he eivät saisi syödäkseen, he kuolisivat.

Niinpä lento-onnettomuuden eloonjääneet söivät onnettomuudessa kuolleitten ihmisten ruumiit. Sillä tavalla he onnistuivat pysyttelemään hengissä. Heistä se oli hyvin *vastenmielistä*. Mutta minun mielestäni se ei ollut moraalisesti väärin. Eikä moraalisen kasvissyöjänsä luulisi tätä tuomitsevan. (Olen muuten kuullut, että ihmisliha maistuu vähän kanalta ja että kyynärvarsi on parasta.)

Tähän mennessä olemme pohtineet kannibaalien kysymystä: miksi on väärin tappaa ja syödä ihmisiä heidän lihansa vuoksi, mutta ei väärin tappaa ja syödä muita eläimiä? Olemme myös pohtineet moraalisten kasvissyöjien näkemystä, jonka mukaan on aina väärin tahallisesti tappaa eläin, joka kykenee nauttimaan elämästä, vain jotta voisimme syödä sen.

Onko moraalinen kasvissyöjä oikeassa? En ole varma. Minun on myönnettävä: on hyvin vaikea perustella, miksi *ei* olisi moraalisesti väärin tappaa ja syödä eläimiä, jos kerran on moraalisesti väärin tappaa ja syödä ihmisiä.

Tutkitaanpa hiukan niitä väitteitä, joilla ihmiset puolusteleivat lihansyöntiä.

Väittely ravintolassa

Olin taannoin ravintolassa ystäväni Annin ja Kaisan kanssa. Kaisa söi hampurilaista.

Kaisa ja Anni joutuivat väittelyyn lihansyönnin moraalisuudesta. Väittely eteni tähän tapaan.

Kaisa: Mmm. Tämä hampurilainen on tosi hyvää!

Anni: Kamalaa! Ajattele, että tuo pihvi on joskus ollut tietoinen elävä olento. Sen elämä päättyi vain jotta sinä voisit syödä sen lihaksia ja muita osia, jotka on jauhettu sekaisin ja paistettu pihviksi sämpylän väliin. Mitä tuhmausta.

Kaisa: Mutta minä pidän lihasta. Miksen saisi syödä sitä jos haluan?

Anni: Koska se on väärin. On väärin tappaa elävä olento, joka pystyy nauttimaan elämästä, vain jotta sinä voisit nautiskella sen syömisestä. Olisit

voinut tilata kasvishampurilaisen niin kuin minä. Ne ovat aivan yhtä hyviä.

Kaisa: Eivätpäs ole. Ne ovat mössöä ja maistuvat omituisilta. Syön mieluummin aitoa hampurilaista.

Kaisa jatkoi hampurilaisen syömistä. Mutta Anni istui ja tuijotti häntä. Hän näytti hyvin paheksuvalta. Hetken päästä Kaisa sai tarpeekseen Annin tuijotuksesta. Kaisa alkoi puolustella lihansyöntiä.

Kaisan ensimmäinen argumentti: lihaa voi syödä koska melkein kaikki ihmiset ovat sitä mieltä

Tässä on Kaisan ensimmäinen argumentti.

Kaisa: Kuules Anni. Useimmat ihmiset ovat samaa mieltä minun kansani, eivät sinun. Heidän mielestään lihansyönnissä ei ole mitään sen kummemmin väärää. Ei se askarruta heitä. Jos lihansyönnissä todella olisi jotakin moraalisesti väärää, eikö se askarruttaisi ihmisiä? Eli siinä ei voi olla mitään väärää.

Argumentti ei saanut Annia vakuuttumaan.

Anni: Olen samaa mieltä siitä, että useimmat ihmiset tässä maassa eivät pidä vääränä sitä, että eläimiä tapetaan vain jotta me voisimme nauttia niiden lihan syömisestä. Mutta se että he ovat enemmistö ei merkitse sitä, että he olisivat oikeassa. Ei ole kovin kauan siitä, kun monissa maissa enemmistö ihmisistä piti orjuutta moraalisesti hyväksyttävänä. Heidän mielestään tietynrotuiset ihmiset olivat alempiarvoisia ja muut ihmiset saattoivat siten pitää heitä orjina.

Nykyään olemme vahvasti sitä mieltä, että orjuus on väärin. Enemmistö siis erehtyi sen suhteen, mikä on väärin. Enemmistö voi siten erehtyä myös siinä, onko lihan syöminen moraalista.

Olen Annin kanssa samaa mieltä. Se että useimmat ihmiset hyväksyvät eläinten tappamisen ja syömisen, ei oikeuta lihansyöntiä. Ehkä jonnain päivänä – sanotaan parin sadan vuoden päästä – ihmiset ovat kauhuissaan tavasta, jolla kohtelemme eläimiä, aivan niin kuin me olemme kauhuissamme orjuudesta. Se mitä enemmistö pitää nyt moraalisesti hyväksyttävänä, voi olla tulevaisuuden ihmisten mielestä täysin väärin.

Kaisan toinen argumentti: lihan syöminen on luonnollista

Kaisa ei luovuttanut. Hän esitti toisen väitteen lihansyönnin puolesta.

Kaisa: Lihan syöminen on ihmiselle luonnollista.
Meidät on tarkoitettu lihansyöjiksi.

Kaisa avasi suunsa ja näytti Annille teräviä kulmahampaitaan.

Kaisa: Näetkö nämä hampaat? Ne ovat kulmahampaita. Sinullakin on kulmahampaat. Ne on tarkoitettu lihansyöntiin. Kaikilla lihansyöjillä on kulmahampaat. Teen vain sen, mikä ihmiselle on luonnollista.

Annin mielestä kulmahampaat eivät olleet mikään syy olla olematta kasvissyöjä.

Anni: Entäs sitten? Entäs sitten vaikka lihan syöminen on ihmiselle luonnollista? Ei se silti ole oikein. Monet asiat, jotka ovat meille luonnollisia, ovat moraalisesti väärin. Ajattele vaikka tappelemista ja murhaamista. Sellainen käytös tuntuu olevan aika luonnollista ihmiselle. Silti se ei ole moraalisesti hyväksyttävää. Meidän ei tarvitse syödä lihaa. Pärjäämme oikein hyvin kasvisruokavaliolla. Eli meidän ei pitäisi syödä lihaa. Se mitä teet on väärin.

Anni on mielestäni taas oikeassa: lihansyöntiä ei tee moraalisesti hyväksyttäväksi se, että lihan syöminen on meille luonnollista.

Joku voisi väittää, että lihan syöminen ei ole meille pelkästään luonnollista, vaan on suorastaan *epäterveellistä* olla syömättä lihaa. Tarvitsemme lihaa pysyäksemme terveenä. Tämä väite ei kuitenkaan välttämättä ole totta. Maailmassa on miljoonia kasvissyöjiä. Buddhalaiset ja hindut eivät syö lihaa. Ja buddhalaiset ja hindut vaikuttavat varsin terveiltä.

Oli miten oli, vaikka tosiaan tarvitsisimmekin jonkin verran lihaa pysyäksemme huippukunnossa, emme tarvitse sitä lähellekään niin paljon kuin syömme. Ja vaikka täydellinen terveys vaatisikin hiukan lihaa, se ei tarkoita että meidän *pitäisi* syödä sitä. Voisimme kehittää lihan tilalle lisäravinteita: pillereitä, joissa olisivat ne aineet, joita jäisimme paitsi kun emme söisi lihaa. Ja vaikkei sellaisia pillereitä pystyisi tekemään, ei se silti merkitsisi sitä, että lihan syöminen olisi moraalisesti hyväksyttävää. Ehkä meidän pitäisi vain tyytyä olemaan hiukan vähemmän terveitä. Ehkä se olisi se hinta, jonka maksaisimme siitä että teemme oikein.

Ei kuitenkaan ole mitenkään selvää, että kasvissyönti olisi vähemmän terveellistä kuin lihansyönti.

Kaisan kolmas argumentti: eläimiä kasvatetaan syötäväksi

Kaisa istui hetken hiljaa mutustaen. Hän ei tosiaanakaan pitänyt vääränä sitä mitä teki. Niinpä hän kokeili kolmatta argumenttia.

Kaisa: Sinulla on siis huoli tietoisista elävistä olennoista, vai kuinka?

Anni: Kyllä. Minun mielestäni elävää olentoa, joka kykenee nauttimaan elämästä, ei saisi tahallisesti tappaa vain siksi, että jonkun tekee mieli syödä se.

Kaisa: Mutta tämä eläin, jota nyt syön, kasvatettiin syötäväksi. Sillä oli elämä vain koska me ihmiset kasvatimme sen.

Anni: Se on varmaankin totta.

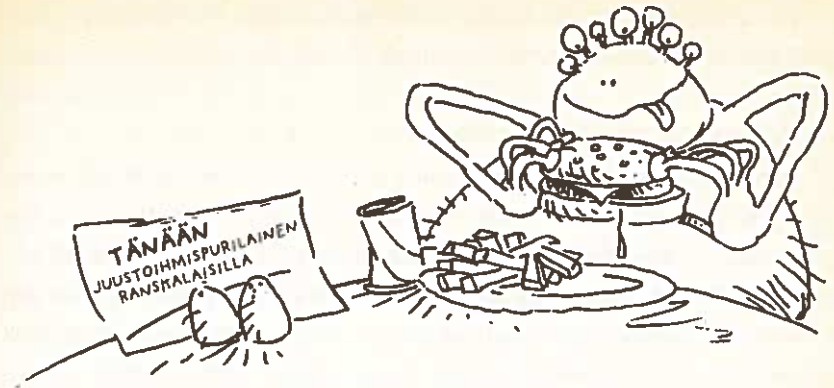
Kaisa: Me lihansyöjät annoimme sille elämän. Tavallaan me siis teimme sille palveluksen. On totta, että päätimme sen elämän aika varhain, jotta voisimme syödä sen. Mutta se ei olisi ollut olemassa jos me emme söisi lihaa. Kaiken kaikkiaan eläinten kasvattaminen teuraaksi on siis hyvä asia, ei paha.

Anni: Ei, tuossa sinä olet väärässä. Kuvitellaan, että on olemassa marsilaisia, jotka kasvattavat ihmisiä. He ovat hyväntahtoisia kasvattajia. He kasvattavat ihmisiä planeetalla – Maa-planeetalla – jossa ihmiset voivat elää onnellista, täyttää elämää. Aivan niin kuin lehmät niityllä, me ihmiset emme tajua, että meitä kasvatetaan.

Kaisa: Miksi marsilaiset kasvattavat meitä?

Anni: Koska he haluavat syödä meitä! Ihmisiähän katoaa toisinaan. Itse asiassa juuri marsilaiset nappaavat heidät. Sitten heidät syödään. Marsilaiset tulevat lentävillä lautasillaan hamstraamaan lihaa ihan niin kuin me ajamme supermarketiin.

Marsilaisen mielestä mikään ei voita sitä kun saa pitkän päivän päätteeksi pistellä poskeensa maukkaan ja mehevän ihmispurilaisen.

Kaisa: Yäk. Ällöttävää. Ota huomioon että minä syön vielä. Voisit edes odottaa kunnes olen lopettanut.

Anni: Ai se kuulosti sinusta ällöttävältä?

Kaisa: Totisesti.

Anni: No katso itseäsi. Siinä sinä istut syömässä eläintä, joka on kasvatettu ja tapettu vain jotta sinä voisit nauttia sen lihasta sämpylän välissä. Miten se olisi vähemmän ällöttävää? Minusta se on aivan yhtä ällöttävää.

Kaisa: Eikä ole.

Anni: Itse sanoit, ettei eläinten syömisessä ole mitään pahaa, koska ne on kasvatettu syötäväksi. Minun tarinassani marsilaiset kasvattavat meitä syötäväksi. Mitä pahaa siinä siis on, että marsilaiset syövät meitä?

Kaisan neljäs argumentti: eläimet ovat tyhmiä

Kaisa: Myönnän, että se että eläimiä kasvatetaan syötäväksi ei sinänsä oikeuta niiden syömistä. Mutta eläimet ovat erilaisia kuin me. Ne ovat vähemmän älykkäitä. Niillä ei ole tunteita kuten meillä. Niillä ei ole tajua oikeasta ja väärästä. Siksi meidän on ihan hyväksyttävää tappaa ja syödä niitä.

Mitä mieltä olet Kaisan väitteestä? Onko oikein syödä eläimiä siksi, että ne eivät ole yhtä fiksuja kuin me, eivät tunne-elämältään yhtä kehittyneitä, eivät erota oikeaa ja väärää ja niin edelleen? Anni ei ainakaan ollut samaa mieltä.

Anni: Onko sinusta siis oikein syödä olentoja, jotka eivät ole yhtä älykkäitä kuin me? Onko oikein syödä olentoja, joilla ei ole samanlaisia tunteita kuin meillä?

Kaisa: On.

Anni: No kuvitellaanpa, että vaikka jonkun sairauden takia monet ihmisvauvat syntyvät erilaisina kuin me muut. Ne eivät ole yhtä älykkäitä. Ne ovat ehkä yhtä älykkäitä kuin jokin älykäs eläinlaji, esimerkiksi sika. Ne eivät opi puhumaan. Sikojen tapaan ne voivat tuntea olonsa onnelliseksi tai surulliseksi, kiihtyneeksi tai rauhalliseksi ja niin edespäin. Mutta ne eivät pysty tuntemaan kehittyneempiä tunteita kuten ylpeyttä uudesta työstä. Ne eivät edes tiedä, mitä työ on. Eikä niillä ole tajua oikeasta ja väärästä.

Kaisa: Voi resukoita.

Anni: Ei niitä kannata sääliä. Nämä vauvat voivat elää pitkän ja onnellisen elämän. Miten meidän sinun mielestäsi pitäisi kohdella näitä ihmisvauvoja?

Kaisa: Niitä pitäisi hoitaa hyvin. Ne tarvitsisivat hoitajia, jotka auttaisivat niitä elämään mahdollisimman täyttä ja hyvää elämää.

Anni: Mutta miksemme tappaisi ja söisi niitä? Sinähän sanoit, että eläimiä voi aivan hyvin syödä, koska ne ovat vähemmän älykkäitä ja kehittyneitä kuin me. Niin ovat nämä ihmisvauvatkin. Miksi niitä ei sitten voisi tappaa ja syödä?

Kaisaa inhotti pelkkä ajatuskin ihmisvauvojen syömisestä. Mutta hän tunsikin muutakin kuin inhoa. Hänen mielestään olisi *moraalisesti* väärin tappaa ja syödä ihmisvauvat.

Kaisan alkoi olla vaikea selittää *miksi* olisi moraalisesti väärin tappaa ja syödä vähemmän älykkäitä ihmisvauvoja, jos kerran ei ole moraalisesti väärin tappaa ja syödä niitä eläimiä, joita syömme. Eiväthän nuo vauvat olisi yhtään sen älykkäämpiä tai kehittyneempiä kuin eläimetkään.

Kaisa: Siis tosiasiahan on, että ihmiset ovat eläimiä tärkeämpiä. Meidän tarpeemme ja halumme ovat etusijalla. Se vain on niin. Ihmiset ovat tärkeämpiä kuin eläimet.

Anni: Mutta miksi he ovat tärkeämpiä? Et ole esittänyt ainuttakaan hyvää syytä sille, miksi eläimet eivät ansaitsisi samanlaista moraalista huomiota kuin me ihmiseläimet. Jos et voi selittää, miksi ne eivät ansaitse tasiarvoista kohtelua, väitteesi on pelkkää ennakkoluuloa. Minusta vaikuttaa siltä, että suhtaudut ennakkoluuloisesti muihin kuin ihmiseläimiin samalla tavalla kuin jotkut suhtautuvat naisiin tai erirotuisiin ihmisiin.

Kaisa hätkähti. Hän ei halunnut pitää itseään ennakkoluuloisena.

Anni: Ja vaikka *olisikin* totta, että ihmiseläimet *olisivat* tärkeämpiä, ei se silti oikeuttaisi meitä tappamaan ja syömään muita eläimiä. Ei se tarkoittaisi sitä, että meillä olisi oikeus tehdä niille mitä haluamme. Ei se tarkoittaisi sitä, että olisi moraalisesti oikein teurastaa eläimiä vain koska pidämme niiden lihan mausta.

Tässä vaiheessa Kaisa alkoi jo tuntea syyllisyyttä. Niin aloin minäkin. Olin nimittäin juuri syönyt itsekin hampurilaisen. Omatuntoni alkoi kolkuttaa. Kaisan tavoin minäkään en ollut tosissani ajatellut lihan-syönnin moraalisuutta aikaisemmin. Minusta tuntui, että Anni oli väärässä väittäessään lihansyönnin olevan moraalitonta. En vain tiennyt *miksi* hän oli väärässä.

Lemmikkieläimet

Aloin ajatella lemmikkieläimiäkin. Kaisalla on koira. Se on mukava koira, ja sen nimi on Tikru.

Koirahan on eläin siinä missä muutkin eläimet. Kaisa olisi kuitenkin kauhuissaan pelkästä ajatuksesta, että me tappaisimme Tikrun ja söisimme *sen*. Kaisalla menee itse asiassa aika paljon rahaa Tikrun elättämiseen. Tikru nielaisi kuulakärkikynän korkin, joka juuttui sen sisuksiin. Eläinlääkärin oli leikattava Tikru, jotta korkki saatiin pois sen mahasta. Leikkaus maksoi maltaita. Kaisa oli hyvin huolissaan ja pelkäsi, että Tikru saattaisi kuolla. Meidän oli mentävä Annin kanssa lohduttamaan häntä leikkauksen ajaksi. Onneksi Tikru selvisi hengissä. Nyt se voi jo mainiosti.

Koirahan on hyvin älykäs ja tunteellinen otus. Ei se silti vaikuta sikaa älykkäämmältä tai tunteellisemmalta. Niin ainakin olen kuullut ystäviltäni, joilla on ollut sikoja. Siat ovat ilmeisesti hyvin fiksuja ja helliä otuksia. Jotkut sikarodut sopivat myös lemmikeiksi.

Joissain maissa – esimerkiksi Kiinassa – syödään koiria. Ihmiset syövät siellä koiria aivan kuin me sikoja. Ja mikäpä siinä? Ei niissä sinänsä ole mitään eroa, paitsi että koirat ehkä ovat mielestämme mukavamman näköisiä.

En voinut olla miettimättä miten Kaisa olisi suhtautunut, jos joku olisi ilmoittanut hänen syöneen juuri Tikrua. Kaisan mielestä Tikrun tappaminen ja syöminen olisi taatusti moraalisesti väärin. Mutta miksei sitten ollut moraalisesti väärin tappaa ja syödä sitä lehmää, jota hän oli juuri syönyt?

Ajattelin kuitenkin olevan parasta olla kysymättä Kaisalta, miksi emme yhtä hyvin voisi syödä Tikrua.

Kaisan viides argumentti: eläimet syövät eläimiä

Kaisa, Anni ja minä tilasimme jäätelöt. Niitä syödessämme Kaisa yritti vielä puolustaa itseään.

Kaisa: Syövähän eläimetkin eläimiä. Kissat syövät hiiriä ja lintuja. Lei-

jonat syövät gaselleja. Ketut syövät kanoja. Jos siis eläimet syövät toisiaan, miksemme mekin voisi syödä niitä?

Anni: Eläimet eivät ymmärrä tällaisia asioita. Eivät ne erota oikeaa väärästä. Niillä ei ole moraalia. Eivät ne siis voi olla moraalisesti vastuussa tekemisistään sen enempää kuin vastasyntyneet vauvat. Me aikuiset ihmiset sen sijaan voimme olla moraalisesti vastuussa. On väärin syödä lihaa. Kun me ymmärrämme sen, meidän pitäisi lopettaa lihan syöminen. Jos emme lopeta sitä, olemme pahoja ihmisiä.

Täytyy sanoa, että tässä vaiheessa tunsin jo valtavaa syyllisyyttä siitä että olin syönyt lihaa. Niin tunsin Kaisakin. Mutta tarvitsiko meidän tuntee syyllisyyttä? Oliko Annin hyökkäys meitä vastaan perusteltu? En ole varma. On kuitenkin myönnettävä, että hänen väitteensä ovat aika vakuuttavia.

Miten me olisimme Kaisan kanssa voineet puolustautua Annia vastaan? Miksi muita eläimiä voi aivan hyvin tappaa ja syödä, mutta ihmiseläimiä ei?

Laji ratkaisee

Jotkut väittävät, että laji johon itse kuuluu on tärkeä, kun mietitään mitä on moraalisesti hyväksyttävää tappaa ja syödä. On moraalisesti väärin syödä ihmislajin edustajia. Ei ole moraalisesti väärin syödä muiden eläinlajien edustajia.

Miksi on väärin syödä ihmislajin edustajia mutta ei muiden lajien? Eikö kyse ole vain ennakkoluuloistamme? Vai voiko tälle väitteelle olla perusteita? Jotkut yrittävät perustella sen, miksi on väärin syödä ihmislajin edustajia mutta ei muiden eläinlajien, sanomalla että ihmiset *lajina* ovat älykkäämpiä ja tunne-elämältään kehittyneempiä kuin muut eläinlajit. Vaikka joku ihmisyksilö ei olisikaan aivan yhtä älykäs ja tunnetasolla kehittynyt kuin me muut (niin kuin joku Annin esimerkin vauvoista), olisi silti väärin syödä hänet. Se olisi väärin, koska ihmiset kuuluvat ihmislajiin, ja ihmiset *lajina* ovat paljon älykkäämpiä ja tunne-elämältään kehittyneempiä kuin muut

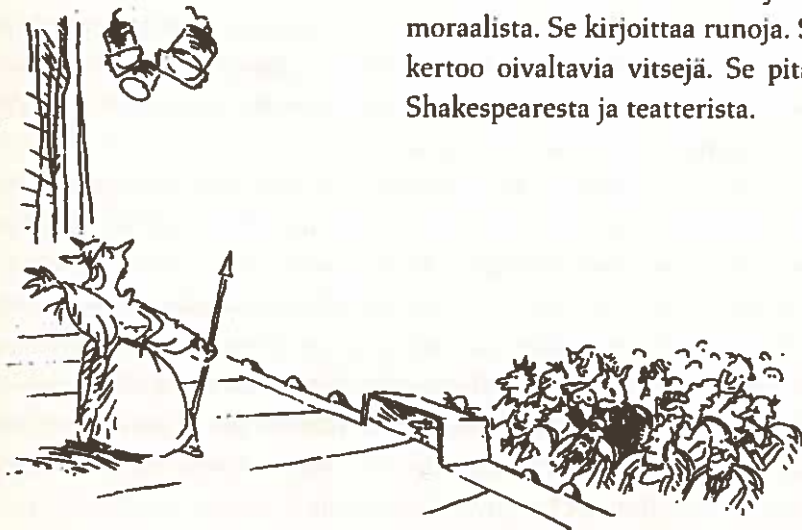
eläinlajit. Sika sen sijaan on melko tyhmä ja vähän kehittynyt laji. Siksi on oikein syödä sikoja.

Ei tämäkään näkemys oikein helpota oloani. Valaisen sitä hieman esimerkillä älykkäästä possusta.

Tapaus älykäs possu

Kuvitellaan, että olisi puhuva possu niin kuin possu elokuvassa *Babe – urhea pikku possu*. Tiedän kyllä, ettei puhuvia possuja oikeasti ole olemassa. Mutta kuvitellaan, että jonkin ihmeen kautta sellainen possu syntyisi.

Possumme on ainutlaatuinen. Se on uskomattoman älykäs: älykkäämpi kuin useimmat ihmiset. Sillä on myös kaikki samat tunteet kuin meillä. Se innostaa meidät filosofisiin väittelyihin moraalista. Se kirjoittaa runoja. Se kertoo oivaltavia vitsejä. Se pitää Shakespearesta ja teatterista.

Se kutsutaan usein päivälliskutsuille.

Olisiko tämän possun tappaminen ja syöminen moraalisesti hyväksyttävää? Emme ole toistaiseksi saaneet yhtään syytä, miksi olisi väärin syödä se. Sehän kuuluu lajiin, jonka *normaalit* edustajat ovat melko tyhmiä ja vähän kehittyneitä normaaleihin ihmisiin verrattuna. Se kuuluu sikalajiin.

Silti olisi väärin syödä juuri tämä possu. Minusta itse asiassa tuntuu, että tämä possu olisi *henkilö*, vaikkei se olisikaan ihmishenkilö. Ja henkilön tappaminen ja syöminen olisi taatusti väärin.

Tämä siis saa oloni hankalaksi. Jos on moraalisesti oikein syödä eläimiä, jotka kuuluvat sellaiseen lajiin, jonka *normaalit* edustajat ovat melko tyhmiä ja niin poispäin, silloin pitäisi olla moraalisesti täysin hyväksyttävää tappaa ja syödä ainutlaatuinen possumme. Mutta selvästikään sen tappaminen ja syöminen *ei* olisi moraalisesti hyväksyttävää.

Olemmeko me kiihkoilijoita?

Jotkut filosofit väittävät, että monet meistä syyllistyvät *lajisyrjintään* eli *lajismiin*. Lajisyrjintä on vähän niin kuin sukupuolisyryntä (seksismi) tai rotusyrjintä (rasismi). Se on eräs esimerkki kiihkoilusta: perusteettomasta ennakkoluulosta erilaisuutta kohtaan.

Me syrjimme muita eläinlajeja monilla tavoin: yksi tapa on se, että meidän mielestämme on moraalisesti hyväksyttävää tappaa ja syödä muita lajeja, mutta ei hyväksyttävää tappaa ja syödä omaa lajiamme.

Muiden lajien syrjiminen ei kuitenkaan ole mitenkään perusteltua. Syrjintä on epäreilua ja moraalitonta. Lajismi ei ole moraalisesti yhtään sen hyväksyttävämpää kuin seksismi tai rasismi. Nykypäivänä on aivan selvää, että seksismi ja rasismi ovat väärin, joten toivottavasti me jonain päivänä vielä ymmärrämme, että lajismi on niin ikään väärin.

Niin ainakin jotkut filosofit väittävät. Ovatko he oikeassa? Mitä mieltä itse olet?

»Pikku juttu» -puolustus

Jotkut ovat sitä mieltä, että moraaliset kasvissyöjät tekevät asiansaan turhan ison numeron. Ajatellaan vaikka maailmantilaa. Ihmisiä kidutetaan ja tapetaan päivittäin. Lapsia pakotetaan tekemään pitkiä työpäiviä kamalissa oloissa muutaman pennosen vuoksi. Jotkut näkevät nälkää. Maailmassa on paljon epäoikeudenmukaisuutta, johon meidän pitäisi kiinnittää huomiomme. Vaikka myöntäisimmekin, että muiden eläinten tappaminen vain jotta voisimme nauttia niiden lihan syömisestä on moraalisesti väärin, on se vain yksi vääryys monien joukossa. Eivätkö moraaliset kasvissyöjät siis ole aika kapeakatseisia keskittyessään vain tähän yhteen ongelmaan?

Minusta tuo edellä mainittu on aika surkea väite moraalista kasvissyöntiä vastaan. Ovathan monet moraaliset kasvissyöjät huolissaan myös muista maailman ongelmista. Jos joku on paneutunut yhteen asiaan, ei se merkitse sitä, etteikö hän olisi paneutunut myös moneen muuhun.

Ihmiset, jotka perustelevat väitteitään tällä tavoin, yrittävät vain puolustella itseään. He sanovat: No joo, myönnetään että toimin moraalisesti väärin. Mutta entäs kaikki kamalat asiat mitä ihmiset tekevät! Niihin verrattuna minun lihansyöntini on pikku juttu.

Jos moinen riittäisi hyväksyttäväksi puolustukseksi, meidän voisimme puolustella monia kamalia tekoja samaan tapaan: kirjan varastamisesta murhaamiseen saakka. Mitä tuumaisit, jos joku yrittäisi puolustella itseään murhattuaan jonkun ihmisen, josta ei pidä, sano-

malla: Sehän oli vain yksi pikku murha! Ei se ole niin paha juttu. Ajatelkaa mitä Hitler teki!

Ehkä lihansyöjien olisi parempi puolustautua sanomalla, että muihin moraalityöihin verrattuna eläinten tappaminen ruuaksi on aika alhaalla pahuuden asteikolla. Jotkut teot ovat enemmän väärin kuin toiset. Asteikon yläpäässä on tuhansien tai miljoonien ihmisten tappaminen Hitlerin tai Pol Potin tapaan. Alempana on yhden ihmisen tappaminen. Vielä alempana on ihmisen tappaminen oman tyhmyyden takia (esimerkiksi kun rattijuoppo ajaa toisen ihmisen päälle). Sen alapuolella on toisen ihmisen kaikkien rahojen varastaminen. Sitten on karkkivarkaus kaupassa. Melkein asteikon pohjalla on vaikka omenan poimiminen naapurin puusta lupaa kysymättä. Tällaisella pahuuden asteikolla lihan syöminen olisi varmaan aika alhaalla, vai mitä? Vaikka myöntäisimmekin, että muiden eläinten tappaminen vain jotta voisimme nauttia niiden syömisestä on väärin, eihän se voi *niin* väärin olla?

Eivätkö moraaliset kasvissyöjät ole itse asiassa aika hyökkäviä voughottaessaan eläinten hyväksikäytöstä ja kärsimyksestä? Eivätkö ihmisen hyväksikäyttö ja kärsimys ole paljon tärkeämpiä asioita?

Olemmeko me yhtä pahoja kuin orjanomistajat?

Kuinka hyvä puolustus »pikku juttu» -puolustus oikein on? Useimmat kasvisyöjät sanoisivat: ei kovin hääppöinen. Selitänpä miksi.

Parin sadan vuoden päästä ihmiset ehkä pohtivat tapaa, jolla kohtelemme eläimiä tänä päivänä, ja ovat aivan kauhuissaan. Ehkä he sanovat itselleen: miten ihmiset eivät tajunneet, että miljardien eläinten kasvattaminen joka vuosi alkukantaisissa oloissa ja niiden teurastaminen vain jotta ihmiset voisivat nauttia niiden lihan mausta oli *kertakaikkisen hirviömäistä*? Kuinka ihmiset eivät ymmärtäneet tekevänsä moraalisesti kamalalla tavalla väärin?

Kun itse luemme orjuudesta, meidän on vaikea ymmärtää, kuinka ihmiset eivät tajunneet kohtelevansa toisia ihmisiä täydellisen väärin. Jotkut itse asiassa kohtelivat orjiaan kuin eläimiä, joskus huonomminkin. He ruoskivat heitä, kiduttivat heitä ja pitivät heitä tieteen tahtoen järkyttävissä oloissa. Jotkut orjanomistajat rampauttivat orjansa, kun he yrittivät karata.

Miksi orjanomistajat eivät ymmärtäneet, että he kohtelivat toisia ihmisiä väärin? He vain *eivät* ymmärtäneet sitä. Useimmat orjanomistajat pitivät itseään rehteinä kunnon kansalaisina.

Ehkä me olemme samanlaisia kuin orjanomistajat. Ehkä me yksinkertaisesti olemme sokeita sille vääryydelle, mitä teemme. Ympäriämme on niin paljon ihmisiä, joiden mielestä tavassamme kohdella eläimiä ei ole mitään vikaa, että meidänkin on vaikea ymmärtää että tekisimme jotain väärin.

Olen yrittänyt selittää, miksi suhtaudun epäluuloisesti väitteeseen, että vaikka lihansyönti on moraalisesti väärin, ei se nyt *niin* väärin ole. Ehkä se onkin todella väärin. Ehkä ainoa syy siihen, ettei se *tunnu* niin väärältä, on se että enemmistö meitä ympäröivistä ihmisistä ei näe siinä mitään pahaa.

Me emme itse asiassa ole vielä löytäneet yhtään syytä, miksi toisten eläinlajien tappaminen niiden lihan takia ei olisi erittäin väärin. Emme tosiaankaan ole löytäneet ainuttakaan syytä, miksei se olisi yhtä väärin kuin ihmiseläinten tappaminen niiden lihan takia.

Kaisan viimeinen argumentti: pitäisikö Annin ryhtyä vegaaniksi?

Palataan Kaisan ja Annin väittelyyn. Alkoi jo vaikuttaa siltä, että Anni oli selvästi voitolla. Mutta sitten Kaisa keksi argumentin, joka pysäytti Annin siihen paikkaan. Näin se meni:

Kaisa: Olipas hyvää jäätelöä.

Anni: Mmm. Jäätelö on lempiherkkuni.

Kaisa: No selitäpäs sitten, Anni, miksi jäätelön syöminen ei ole moraalisesti väärin? Jäätelöhän tehdään maidosta, jota saadaan lehmästä. Juustokin on peräisin lehmästä. Kasvispurilaisessasi oli juustoa.

Anni: Ei lehmiä tapeta juustoa ja jäätelöä varten.

Kaisa: Mutta eikös niitä usein pidetä aika kamalissa oloissa?

Anni: En minä tiedä. Ehkä pidetäänkin.

Kaisa: Ja vaikka niitä hoidettaisiinkin hyvin, eikös niiden silti pidä vasikoida ennen kuin ne kykenevät tuottamaan maitoa?

Anni: Kai niiden pitää.

Kaisa: Mitä niille vasikoille sitten tapahtuu? Puolet niistä on sonneja, joten niitä ei voi käyttää maidontuotantoon.

Anni: Hmm. Niin.

Kaisa: Ne tapetaan, vai mitä? Pakkohan ne on tappaa. Muuten täällä vilistäisi sonneja joka paikassa.

Anni: Hmm. Kai se niin menee.

Kaisa: Siitäs sait. Sinä se luennoit minulle hampurilaisen syömisestä. Mutta sinä sait jäätelösi ja juustoa kasvispurilaisesi väliin vain koska minä söin hampurilaisen. Sinä olet tekopyhä! Sinulla on takuulla nahkakengätkin, vai mitä?

Anni: On.

Kaisa: Mistäs se nahka on peräisin? Kuolleesta eläimestä. Huomaatkos, sinä olet aivan yhtä syyllinen kaikkien näiden eläinten kuolemaan kuin minäkin, huolimatta siitä ettet syö lihaa!

On totta, että lehmien on tultava tiineiksi joka vuosi, jotta ne voisivat pitää yllä maidontuotantoaan. Vain joka neljäs vasikka kasvaa maito-

lehmäksi. Loput tapetaan. Ja maitolehmätkin teurastetaan 3–7-vuotiaina (lehmät voivat elää huomattavasti pitempään). Maidontuotanto siis edellyttää monen eläimen tappamista.

Kaisan argumentti teki minuun vaikutuksen: jos Anni kerran oli täysin vakuuttunut siitä, että eläinten tappaminen on moraalitonta, hänen pitäisi käsittääkseni myös luopua maidosta ja juustosta ja jäätelöstä. Hänen pitäisi lakata käyttämästä nahkaakin. Hänen pitäisi käyttää muovi- tai kangaskenkiä.

Mainitsin tämän kappaleen alussa, että jotkut ihmiset – vegaanit – menevätkin niin pitkälle. He eivät käytä mitään eläinkunnan tuotteita. Jos Anni uskoo omiin väitteisiinsä, hänen pitäisi ryhtyä vegaaniksi. Mutta Annista ei ole tullut vegaania. Hän kulkee edelleen nahkakengissä. Hän syö edelleen juustoa, munia ja jäätelöä ja juo maitoa.

Kaisa ei kuitenkaan parhaalla tahdollaankaan kyennyt osoittamaan muuta kuin että Anni on hiukan tekopyhä. Hän osoitti vain, että jos eläinten tappaminen ja syöminen lihan takia on väärin, on myös väärin tappaa niitä maidon, munien, nahan ja muun takia. Huomaa, että Kaisa ei osoittanut, että muiden eläinlajien tappaminen ja syöminen olisi moraalisesti hyväksyttävää. Hän ei löytänyt yhtään syytä, miksi eläinten tappaminen lihan, maidon, munien ja nahan takia ei olisi *erittäin väärin*.

Voinko syödä lihaa?

Olen yrittänyt tarkastella vegetarismia puoltavia ja vastustavia argumentteja niin tasapuolisesti kuin mahdollista. En ole yrittänyt tyrkyttää sinulle kumpaakaan. Haluan, että mietit argumentteja tarkasti ja päätät itse, mitä mieltä olet.

Minä syön lihaa. Mutta minun on myönnettävä, että kasvissyöntiä puoltavat moraaliset argumentit ovat hyvin vakuuttavia. Jos muiden eläinlajien tappaminen ja syöminen vain niiden lihan maun takia on moraalisesti hyväksyttävää, niin *miksi* se on hyväksyttävää? Jos emme voi perustella, miksi muita eläinlajeja voi kohdella niin eri tavalla kuin omaamme, vaikuttaa siltä, että todellakin syyllistymme lajisiini.

Mistä tiedän, ettei maailma ole virtuaalinen?

Jussin peli

Tämä on Jussi.

Jussi pelaa tietokonepeliä. Peli on nimeltään Vankityrmiä ja hirviöitä. Pelin tarkoituksena on juosta vankityrmien sokkelossa, tappaa kaikki hirviöt ja löytää aarre. Jussi on hyvin innoissaan Vankityrmistä ja hirviöistä, kuten näkyy. Erityisesti hän pitää hirviöiden tappamisesta.

Virtuaalitodellisuus

Jussin pelin vankityrmit, pyssy, hirviöt ja aarre eivät tietenkään ole todellisia. Ne muodostavat kokonaisuuden, jota kutsutaan *virtuaalitodellisuudeksi*, tietokoneella luoduksi maailmaksi. Virtuaalitodellisuus koostuu *virtuaaliympäristöstä*, jossa voi olla *virtuaaliesineitä*. Jussin pelissä virtuaaliympäristöä ovat vankityrmit ja käytävät. Pyssy, hirviöt ja aarre puolestaan ovat virtuaaliesineitä.

Olet varmaan itsekkin päässyt kurkistamaan virtuaalitodellisuuteen. Olet ehkä pelannut tietokonepeliä, jossa ajetaan autolla kilparataa tai lennetään lentokonetta taivaalla. Autot, kilparata, lentokoneet